

4. Кудрявцева Е.Н. Здоровье человека: понятия и реальность / Е.Н. Кудрявцева // *Общественные науки и здравоохранение.* – М. : Наука, 1987. – С.32.
5. Національна доктрина розвитку освіти // *Освіта.* – 2002. – 24 квітня – 1 травня.
6. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн, А.В. Крамушенко, І.Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І.А. Зязюна. – 2-е вид., допов. і переробл. – К. : Вища шк., 2004. – С. 358-361.
7. Петров О.П. Методика навчання футболу : навчально-методичний посібник / О.П. Петров. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, 2006. – 128 с.
8. Полулях Андрій. Залучення школярів до здорового способу життя засобами фізичного виховання в умовах ступеневої освіти / А. Полулях // *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* – 2002. – № 2-3. – С. 92-94.
9. Формування здорового способу життя молоді. Проблеми і перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін. – К. : Український інститут соціальних досліджень, 2000. – С.15.

Автори зробили спробу проаналізувати шляхи формування у школярів потреби в здоровому способі життя засобами футболу.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, физическая культура, физическое воспитание, футбол, знание, умение, самовоспитание.

Authors gave it a shoot to analyse forming ways for the schoolchildren of requirement in the healthy way of life of football facilities.

Key words: health, healthy way of life, physical culture, physical education, football, knowledge, ability, self-education.

Отримано: 12.06.2012

УДК 796.071.4

О. П. Петров, А. О. Петров

*Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

ТВОРЧИСТЬ ЯК ОСНОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТРЕНЕРА

У статті автори зробили спробу проаналізувати, обґрунтувати та узагальнити результати досліджень провідних фахівців та спеціалістів спорту з проблеми підготовки і вдосконалення тренерських кадрів.

Ключові слова: творчість, тренер, особистість, фізкультурна освіта, педагогічна творчість, професійна діяльність, навчально-тренувальний процес.

Актуальність. В даний час поки що відсутня єдина наука, що сформувалася, про творчість людини. Знання про творчість лежать усередині і на стику, головним чином, таких наук як філософія, психологія, педагогіка, наукознавство, мистецтвознавство

і деяких інших наук. У кожній з них є свій об'єкт дослідження, свій ракурс бачення і методи розробки проблеми творчості і формування творчої особистості. Тому поняття «творчість» трактується в різних науках по-різному: у одних як синтез властивостей і особливостей особистості, специфічний стан людини, в інших – воно розглядається як діяльність, що породжує щось нове, в третіх – як духовна діяльність індивіда, в четвертих – як сфера людських відносин і так далі

У філософії під творчістю розуміють соціально обумовлену духовно-практичну діяльність, яка веде до створення нових матеріальних і духовних цінностей. Ця діяльність не тільки сприяє підвищенню рівня життя людини, але і стає засобом його саморозвитку, формування свідомих здібностей і засобом самовираження особистості. На цій же позиції знаходиться ряд зарубіжних авторів і сучасних вітчизняних дослідників.

У педагогіці цю позицію поділяють багато провідних фахівців в області дидактики. Разом з тим, на відміну від філософії, де увага перш за все акцентується на новизні і соціальної значущості результатів творчості, в педагогіці особливо пильно розглядається процесуальний аспект педагогічної діяльності, направленої на виховання творчих здібностей [2]. Педагогічна творчість виявляється, головним чином, в створенні нових прийомів, засобів, методик, технологій навчання, виховання і розвитку учнів, а також в організації різних видів педагогічної діяльності, створенні нових форм проведення занять, винаході нових технічних засобів навчання і тому подібне.

Навчальний процес завжди починається з відтворюючої (репродуктивної) діяльності, оскільки творча активність виникає на фундаменті знайомства з наявним досвідом, який закріплений і функціонує в рамках репродуктивної діяльності. Ця діяльність виступає як необхідна первинна частина творчого процесу, і вона є необхідною стороною актуалізації нового навчального матеріалу [6]. Проте дослідження показують, що методика навчання, що існує в даний час, у фізкультурних вузах характеризується в основному репродуктивними формами засвоєння студентами знань і рідко переходить від відтворюючої до творчої діяльності. Також положення у фізкультурній освіті не задовольняє ні студентів, ні фахівців – тренерів по спорту.

Існуюча практика проведення навчальних занять із студентами веде до творчої пасивності молоді, що особливо нетерпимо у віці 17-25 років, коли процеси формування особистості протікають особливо інтенсивно. Цей вік характеризується прагненням до активної, творчої діяльності, високою сприйнятливістю до всього нового і, навпаки, негативним відношенням до рутинних проявів [6].

Як і раніше, зміст вищої фізкультурної освіти орієнтований на формування у студентів знань, умінь, навиків, якими повинен володіти фахівець з фізичної культури і спорту. Воно дуже часто є недостатньо актуальним, слабо пов'язано з практикою, майбутньою професійною діяльністю. Наприклад, в Білорусі освітній

стандарт за фахом «Фізична культура і спорт», як і всі передуючі йому аналогічні документи, обмежується, в основному, вимогами до знань і умінь студентів.

Фахівці вказують, що спрямованість методики навчання на репродуктивний характер перешкоджає впровадженню і розповсюдженню сучасних методів, розрахованих на проблемне навчання, які розвивають творче мислення і творчі здібності, веденню мотивуючих і контролюючих елементів в навчанні [6]. До того ж, існуючі форми організації навчального процесу у вузі стримують не тільки прояв творчості студентів, але і заважають впровадженню нових активних методів навчання, які стимулювали б розвиток творчих здібностей у них, сприяли б підготовці фахівців, що володіють творчим підходом до професійної діяльності.

З цієї причини, професійно-орієнтованих на творчість тренерів катастрофічно мало. Хоча для всіх ясно, що в діяльності будь-якого педагога, вчителя, тренера дуже часто виникають ситуації, коли відомі прийоми тренування не приносять очікуваного ефекту і тренер вимушений шукати нові шляхи вирішення педагогічних завдань. Іншими словами, тренер повинен вирішити проблемну ситуацію. Як показує практика, частина тренерів у таких ситуаціях просто відходять від вирішення проблеми. Лише небагатьом вдається виходити з утруднення, застосувавши абсолютно новий методичний прийом, що найчастіше є імпровізацією. Методичні знахідки в педагогічній практиці називаються онтемами. Встановлено, що тренери з високим творчим потенціалом використовують в своїй діяльності в три рази більше онтем, чим тренери з низьким творчим потенціалом [6]. Проте високий творчий потенціал є бажаним, але не достатнім компонентом для творчої діяльності тренера; творчий потенціал тренера може реалізовуватися в діяльності тільки за наявності професійних знань, високого професійного і пізнавального інтересу; професійна методична творчість може виявитися і при відносно низькому творчому потенціалі, але за умови позитивної мотивації. В цьому випадку включення в творчу, за своїм змістом, діяльність сприятиме набуттю досвіду професійної творчої діяльності.

Метою нашого дослідження було проаналізувати, обґрунтувати та узагальнити результати досліджень провідних фахівців та спеціалістів спорту з проблеми підготовки і вдосконалення тренерських кадрів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної і спеціальної літератури.

Обговорення результатів дослідження. Для найбільш об'ємного аналізу проблеми творчої підготовки фізкультурних кадрів слід виходити з того, що діяльність фахівця з фізичної культури і спорту є педагогічною, і у зв'язку з цим володіє своєрідністю, зв'язаною і з характером процесу, і з його результатом – особистістю, що росте, формується. Педагогічна творчість жорстко лімітована, спресована в часі. Тренер не може чекати, поки його «осяє», він

повинен іноді прийняти нове рішення в лічені секунди. Оскільки педагогічна творчість злита з навчально-тренувальним процесом, вона завжди повинна приносити позитивні результати.

Таким чином, можна констатувати, що сучасний тренер зі спорту повинен відрізнятися творчим характером своєї діяльності. В цьому випадку він може розглядатися як творча особистість, для якої характерна стійка, високого рівня спрямованість на творчість, мотиваційно-творча активність, яка виявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих здібностей і які дозволяють їй досягти прогресивних, соціально і особисто значущих творчих результатів в одному або декількох видах діяльності.

У психологічній літературі творчі особистості найчастіше ділять на розумовий і художній типи. Таке ділення дуже умовно. Тому, пропонується класифікувати творчі типи особистості по більш ширшому колу ознак (інтуїції, здібності до вирішення теоретичних або практичних завдань, здібності до колективного вирішення творчих завдань і ін.). З урахуванням цих ознак В.І. Андрєєвим розроблена наступна класифікація типів творчої особистості [1].

Теоретик-логік – це тип творчої особистості, для якого характерна здібність до логічних широких узагальнень, до класифікації і систематики інформації. Люди цього типу чітко планують свою творчу роботу, широко використовують вже відомі методи наукових досліджень. Для цього типу творчої особистості характерна велика обізнаність і ерудиція; спираючись вже на відомі теоретичні концепції, вони розвивають їх далі. Про таких фахівців говорять, що вони «пороху не винайдуть», але все, що вони починають, доводять до логічного кінця, підкріплюючи свої обґрунтування посиланнями на численні першоджерела.

Теоретик-інтуїтивіст – це тип творчої особистості, для якої характерна виключно високорозвинута здібність до генерування нових, оригінальних ідей. Люди такого типу творчих здібностей – це крупні винахідники, творці нових наукових концепцій, шкіл і напрямів. Проте нерідко серед них зустрічаються і невизнані «генії», але люди цього типу творчих здібностей не бояться протиставити свої ідеї загальноприйнятим. Люди цього типу володіють винятковою фантазією і уявою. У зв'язку з цим цікаво відзначити, що уява швидко росте приблизно з 5 до 15 років, а потім починається необоротний спад. У наш час, коли на дитину обрушується величезний потік інформації (і не залишається часу на «гру» з цією інформацією), «пік фантазії» припадає приблизно на 11-12 років, причому цей «пік» нижче, а головне – фантазія швидше йде на спад.

Практик (експериментатор) – це тип творчої особистості, який завжди прагне свої нові оригінальні гіпотези експериментально перевірити. Люди цього типу люблять і вмють працювати з апаратурою, у них завжди великий інтерес і здібності до практичних справ. Про експериментаторів зазвичай говорять, що у них «золоті руки».

Організатор – це тип творчої особистості, яка володіє високим рівнем здібностей організовувати інших, організовувати колектив для розробки і виконання нових ідей. Під керівництвом таких людей створюються оригінальні наукові школи і творчі колективи. Людей цього типу відрізняє висока енергія, комунікабельність, здатність підпорядковувати своїй волі інших і направити їх на вирішення великих творчих завдань.

Ініціатор – це тип творчої особистості, для якої характерна постійна ініціатива, енергія, особливо на початкових стадіях вирішення нових творчих завдань. Про таких часто говорять, що ним завжди «більше всіх треба». Їх працьовитості і творчій ініціативі можна тільки позаздрити, але, як правило, вони і швидко «остигають» або перемикаються на вирішення нових творчих завдань.

Запропонована типологія творчих здібностей особистості цікава не тільки тим, що тренер сам може розібратися в своїх особистих творчих схильностях, але і в окремих властивостях особистості своїх учнів, що дозволить йому бачити і знати потенційні можливості розвитку творчих здібностей особисто у себе і у тих, хто займається у нього спортом.

Відомо, що спортивна діяльність неотделима від орієнтації на високі творчі досягнення, що об'єктивно визначає необхідність творчого підходу до процесу спортивного тренування і з боку тренера, і з боку спортсмена.

У спеціальному дослідженні встановлено, що в середньому заслужений тренер в порівнянні з тренерами без категорій майже в 2 рази більше приділяє часу на створення творчих ситуацій, на пошуки оригінальних, творчих рішень в підготовці спортсменів (31,1% трудового часу), чим тренер без категорії (16,2% трудового часу) [1].

В результаті кореляційного аналізу рівнів творчої майстерності тренерського складу і творчих досягнень їх вихованців отриманий статистично значущий коефіцієнт кореляції, рівний 0,451 ($P > 0,05$), який свідчить про те, що серед інших умов на результативність спортивної діяльності особливо впливає творчість тренера. Кореляційний аналіз часу, витраченого тренерами на дозвіл творчих ситуацій на заняттях, і досягнутих рівнів творчих успіхів їх вихованців виявив коефіцієнт кореляції 0,648 ($P > 0,01$), що свідчить про ще сильніший зв'язок. Тобто на результативність творчої діяльності юних спортсменів істотний вплив роблять і творчі здібності тренера і, особливо, час, який приділяється на те, щоб створити і вирішити різноманітні творчі ситуації.

Як свідчать отримані нами дані, оцінки компонентів тренувального процесу на різних етапах спортивного вдосконалення в значній мірі залежать від практичного досвіду безпосередньої роботи тренера з конкретним контингентом. Цей момент дає переваги у відношенні яви процесу багаторічного тренування як єдиного цілого. А це якраз один з визначальних чинників успішності професійної діяльності тренера.

Причому дане спостереження вірне і відносно когорти вищої категорії, і відносно решти тренерів, як на початкових етапах підготовки, так і на наступних етапах спортивного вдосконалення. Про це говорить не тільки співвідношення рангів, але і реальні показники в балах, що відображають оцінки тренерів в діапазоні «цьому аспекту приділяється зайва увага, – можна працювати по загальноприйнятих методиках – немає певної позиції – увага до цього аспекту не має істотного значення – необхідна підвищена увага».

Орієнтація на загальноприйняті методики, як показує досвід, багато в чому пов'язана з відношенням до використання новітньої науково-технічної інформації. В зв'язку з цим ми звернулися до такого показника, як мета звернення тренерів до науково-методичної літератури. Як з'ясувалось, пріоритетні джерела інформації залежать від багатьох чинників: і від рівня тренерської кваліфікації, і від рівня спортивної майстерності у минулому, і, особливо, від причини приналежності до тренерського корпусу.

Перш за все звертає на себе увагу той факт, що модальними групами є наступні контингенти:

✓ при цільовій установці «підвищити рівень знань, необхідних для роботи тренером» – перша категорія, у минулому – спортсмен середньої кваліфікації, що не знайшов себе в інших областях діяльності, або який вважає, що «спортсменові іншого шляху немає»;

✓ при цільовій установці «вирішення конкретних проблем професійної діяльності в якості тренера» – вища тренерська категорія, високий рівень спортивної майстерності у минулому, який прийшов у тренерський корпус за покликанням;

✓ при цільовій установці «підготовка до звітів, нарад» – низька тренерська кваліфікація і відносно висока у якості спортсмена у минулому, які прийшли в цю сферу діяльності оскільки «так вже вийшло»;

✓ установка «розширення кругозору» – найбільш низька тренерська категорія, ті що не мають спортивного розряду, які прийшли на роботу тренером унаслідок того, що «так вже вийшло».

Показово, що «інші мотиви» найбільш характерні для найбільш висококваліфікованих тренерів, майстрів спорту із спортивної кваліфікації у минулому, що працюють за покликанням і вже мають вищу освіту.

Найбільш часто розглянуті вище категорії залежно від цільової установки звертаються відповідно до літератури:

- у першому випадку – спортивного або медико-біологічного профілю;
- у другому – спортивного або загальнопедагогічного і психологічного профілю;
- у третьому – при необхідності вирішити позатренувальні проблеми (підготовка до звіту, наради) – загальнотеоретичній періодиці.

В цілому ж практично у всіх випадках на перший план виходить спортивна періодика, а найменш затребуваними залишаються джерела, що найбільшою мірою відображають останні досягнення спортивної науки: наукові і реферативні журнали і дані дисертаційних досліджень. В першу чергу це стосується контингенту, що має на меті якраз вирішення конкретних проблем тренувального процесу. Внаслідок цього вже не викликає здивування той факт, що більшість тренерів вважають за краще працювати по добре апробованих методиках і не схильні до творчого пошуку. У останньому випадку творчий пошук практично еквівалентний позиції «вирішення конкретних проблем тренувального процесу». Це припущення отримало підтвердження і при детальнішому аналізі, який показав, що найбільш затребувані «в середньому» монографії, навчальна література і збірки наукових праць, найменш – як раз вказані вище і література на іноземних мовах.

В той же час показово, що до оперативної і достатньо високого наукового рівня інформації найбільш висока увага найбільш кваліфікованих – навіть з їх власних самооцінок – тренерів (самооцінка своєї кваліфікації – «відповідає вимогам виконуваної роботи» або «вище, ніж потрібно»). І, що вельми примітно, в кращу сторону в цьому плані відрізняється контингент, що здобув вищу освіту іншого, чим фізкультурний, профілю.

Висновки. Таким чином, можна припустити, що у більшості контингенту тренерського корпусу не вироблена установка на активний пошук необхідних для самовдосконалення джерел, отримання найбільш «свіжій» інформації – вони схильні довіряти «загальноприйнятим методикам» ведення педагогічного процесу.

Можна припустити, що у більшості контингенту тренерського корпусу не вироблена установка на активний пошук необхідних для самовдосконалення джерел, отримання найбільш «свіжій» інформації – вони схильні довіряти «загальноприйнятим методикам» ведення педагогічного процесу. На наш погляд, це багато в чому пов'язано з недостатньою увагою до науково-дослідної роботи студентів у вузі, про що свідчать і розробки С.А. Кореневського.

В зв'язку з цим цілком логічний вивід: необхідно звернути спеціальну увагу на розширення кругозору студентів спортивних вузів та фізкультурних факультетів, перш за все шляхом залучення до науково-дослідної роботи не тільки тих, хто має намір зробити як отаку своєю майбутньою професійною діяльністю, але і тих, хто націлений на практичну діяльність як тренер.

Список використаних джерел:

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань : КГУ, 1988. – 236 с.
2. Воронова В.И. Психология спорта : навч. посібник / В.И. Воронова. – К. : Олімпійська література, 2007. – 298 с.
3. Деркач А.А. Педагогическое мастерство тренера / А.А. Деркач, А.А. Исаев. – М. : Физкультура и спорт, 1981. – 374 с.
4. Деркач А.А. Творчество тренера / А.А. Деркач, А.А. Исаев. – М. : Физкультура и спорт, 1982. – 239 с., ил.

5. Жмарев Н.В. Управленческая и организаторская деятельность тренера / Н.В. Жмарев. – 2-е изд. перераб. и доп. – К. : Здоров'я, 1986. – 128 с.
6. Михайлова Т.В. Социально-педагогические основы деятельности тренера : монография / Т.В. Михайлова. – М. : Физическая культура, 2009. – 288 с.
7. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид. допов. і переробл. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
8. Якимов А.М. Основы тренерского мастерства : учебно-методическое пособие / А.М. Якимов. – М. : Терра-Спорт, 2003. – 176 с.

В статье авторы сделали попытку проанализировать, обосновать и обобщить результаты исследований ведущих специалистов и специалистов спорта по проблеме подготовки и совершенствования тренерских кадров.

Ключевые слова: творчество, тренер, личность, физкультурное образование, педагогическое творчество, профессиональная деятельность, учебно-тренировочный процесс.

In this article authors gave it a shot to analyse, to ground and generalize the results of researches of leading specialists and sport specialists on issue of preparation and perfection of trainer's shots.

Key words: creation, trainer, personality, athletic education, pedagogical creation, professional activity, educational-training process.

Отримано: 08.06.2012

УДК 37.015.31:796:615.825

В. Г. Підлісна, М. В. Гуска

*Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

ЛІКАРСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ШКОЛЯРАМИ, ЯКІ ВІДНЕСЕНІ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я ДО СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУП

У роботі з дітьми, що мають відхилення у стані здоров'я, особливе значення надається лікарсько-педагогічному контролю, який здійснюється на уроках фізичної культури.

Ключові слова: лікарсько-педагогічний контроль, спеціальна медична група, фізичне виховання, рухова активність.

Вступ. Фізичне виховання дітей є системою з чотирьох видів навчання: основне, додаткове, факультативне і самостійне:

- ✓ основний вид навчання включає заняття та уроки фізичної культури;
- ✓ додатковий вид представлений фізкультурно-оздоровчими та фізкультурно-спортивними заходами;
- ✓ факультативне навчання включає: спортивне тренування, загальношкільні фізкультурно-масові і спортивні заходи та лікувально-оздоровчі заняття (у спеціальних медичних групах, групах лікувальної фізкультури у лікарсько-фізкультурних диспансерах та поліклініках);